

quia Dionysius utitur jure suo vendendo merces justo pretio, quo etiam caeteri vendunt, qui eam notitiam minuendi pretii non habent; nec illa scientia privata illum facit deterioris esse conditionis, nec tollit communem hominum aestimationem, in qua fundatur pretium justum. *Confirm.* ex *S. Thom.* qui 2. 2. q. 77. a. 3. ad 4. ait: *Vendor, qui vendit rem secundum pretium, quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est, non exponat: si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis, quamvis ad hoc non videatur teneri ex justitiae debito.*

938. Q. III. An res novae et pretiosae, nec habentes pretium legitimum, nec vulgare, vendi possint juste tanti, quanti contrahentes inter se conveniunt. R. Affirmativa quidem sententia tanquam vere probabilis defenditur a *Soto L. 6. de Just.* q. 2. a. 3., *Joan. Medina, Petro Navar., Valentia et aliis*, quia cum ejusmodi merces non sint necessariae usui hominum, simulque non habeant pretium legitimum vel vulgare, debent illud sortiri ex contrahentium voluntate. Praeterea si vendor non tenetur has pretiosas merces vendere, poterit eas vendere pretio, quod placuerit, et si hoc non detur, potest illas nolle vendere, sed sibi retinere; emptor autem, cum nulla necessitas cogat ad emendum, si tamen libere velit emere, censetur sponte dare, quod alter exigit, et excessum pretii gratis donare: sed contrariam probabiliorem judicat *Pulao Tr. 32. d. 5. q. 3. cum Navarr., Cajet., Less., et aliis*, ubi asserit, quod illud pretium exigi possit, quod prudentis, et rerum intelligentis arbitrio spectatis circumstantiis justum censetur, non vero quod ex voluntate vendoris, et affectu emptoris constituitur; quia certior regula justi pretii in iis, quae nec pretium legitimum, nec vulgare habent, constitui nequit, quam judicium intelligentis rem, non vero singularis affectus, aut judicium cuiusque, ut habetur in l. 63. ff. ad leg. *Falcid.* *Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur, sive taxantur.*

V. *Dativus accipit a Diogene annulum, vendendum decem florenis, quem eodem die viro perito vendit 15. florenis; decem igitur tradit Diogeni, quinque sibi servat.*

939. Q. An Dativus juste sibi potuerit retinere residuum pretium. R. Respondet quidem absolute affirmative *Angelus V. emptio*, tum quia Diogenes plus non petiit, quam 10 flor.; ergo illi non fit injuria tradendo decem: quia majus pretium censeri potest fructus industriae Dativi. Rectius tamen sub distinctione respondendum cum *Molina, Sylv., Gabriel, Palao* hic d. 5. p. 16.: Si Diogenes expresse vel tacite convenerit cum Dativo, ut rem vendat 10 florenis, et siquid ultra acceperit, sibi retineat; hoc pacto Dativus absque dubio juste potest retinere quinque flor.; si vero nec expresse nec tacite talis conventio praecesserit, Dativus tenetur tradere Diogeni praeter decem, quinque flor. Imprimis enim non potest aliquid retinere ratione rei venditae, quia illud est pretium rei: ergo pertinet ad dominum rei: nec ex eo, quod dominus designaverit pretium, quia sine pacto tacito vel expresso retentionis augmenti, illa designatio tantum facta est, ne infra decem flor. venderetur. Denique nec ratione industriae, quia augmentum pretii non fructus qualiscumque industriae, sed est fructus annuli spectantis ad dominum, cuius nomine Dativus tantum vendidit; ergo augmentum spectat ad dominum. Dativus autem pro suo labore et industria competentem mercedem exigere potest, siquidem non gratis se id factum promiserit.

§. V. *Principia generalia de reliquis contractibus et ultima voluntate.*

940. *Principium I. Cambium* est contractus, quo fit permutatio pecuniae pro pecunia cum aliquo lucro supra sortem. Is, a quo petitur cambium, vocatur *Campsor*; qui petit, *Campsarius*. Cambium duplex est: *reale* et *siccum*. *Reale* est legitima permutatio pecuniarum servata aequalitate inter datum et acceptum. Ita *Platel.* n. 697. Hoc iterum duplex est; *primo cambium minutum*, quo pecunia unius formae aut materiae permutatur cum pecunia alterius formae aut materiae, v. g. aurea cum argentea, vetus cum nova, patria cum externa; vocatur minutum, quia frequenter in eo monetae minores cum majoribus, vel contra, mutantur; alias etiam vocatur manuale. Hoc cambium ex justis titulis licitum est, quales sunt labor campsoris et diligentia in monetis omnis generis conquirendis, ut campsariis possit satisfacere, quia de manu ad manum eodem in loco et tempore solet perfici. Item locatio obsequi, expectando et paratum se praebendo ad commutandas pecunias secundum voluntatem campsariorum; pro quo labore et obsequio juste potest exigere compensationem. *Laym.* l. c. c. 19.... *Secundo*, cambium *locale*, sive per *litteras*, quod duobus modis fieri solet. 1. Si campsor praesentem pecuniam hic, v. g. *Herbipoli*, prius cum lucro accipiat, ut postea alibi, v. g. *Viennae*, per se, vel per suum correspondentem restituat. 2. Si campsor hic pecuniam praesentem prius extradat, ut eam alibi vel per se, vel per suos recipiat cum lucro. Etiam hoc cambium cohonestatur titulo translationis et assecurationis; campsor enim priore modo idem facit, ac si campsario pecuniam alio transferret, posteriore modo, ac si eam hoc afferret praesentem. Vide *Laym.* l. c. *Cambium siccum vel fictum* dicitur, cui nullus inest titulus justus auctarii capienda, sed solus titulus lucri. Haec est palliata usura, adeoque prohibita.

941. *Principium II. Contractus societatis* est conventio plurium partem suam conferentium ad negotiationem in commune lucrum. Hic contractus duabus modis solet iniri. 1. Quando omnes socii conferunt sortem, sive capitale aequaliter vel inaequaliter. 2. Si unus conferat sortem, alter labore et industriam. Ad hunc contractum, ut sit licitus, requiritur 1. ut fiat in negotiatione honesta: 2. ut communia sint lucra, damna, et expensae pro bono societatis factae. Juxta *Laym.* tamen l. c. c. 20. saepe juxta varias adjectiones pacti in plus lucri percipit, qui plus pecuniae, vel operae contulit; vel alias, qui plus altero contribuit, duas partes lucri accipit, sed periculum vel totum vel partem majorem in socium rejicit. Vide *La Croix* l. 3. p. 3. a. n. 1098.

942. *Principium III. Assecratio* est contractus, quo aliquis rei alienae periculum in se suscipit, obligando se ad eam compensandam, si perierit. Juxta *Bonac.* si assecurans certus sit, rem esse in tuto, inique petit pretium assecurationis. *Fidejussio* est contractus, quo quis suscipit obligationem alterius debiti solvendi, si debitor ipse non solverit. *Pignus* est, quando debitor tradit creditori rem aliquam mobilem in securitatem debiti. *Hypotheca* vero, quando creditori pro debito obligat rem suam immobilem, sed non tradit.

943. *Adverte* 1. Fidejussor licite potest accipere pretium pro fidejussione juxta periculum, quod subit; imo etsi periculum non timeatur, quia hujusmodi obligatio est pretio aestimabilis: ergo fidejussor non tenetur gratis eam suscipere pro debitore, maxime quia plerunque est periculum sortis. Ita *Azor* p. 3. l. 11. c. 22. dub. 6. contra alios. 2. Debitore deficiente obligatur debitum solvere. 3. Debitor autem tenetur de omni damno

sua culpa fidejussori accidente; secus, si id sine culpa sua accidat. *Azor* ibid. dub. 10.

944. Q. An licitus sit contractus antichreseos, quando scil. in contractu pignoris convenitur, ut creditor fructus ex pignore lucretur, donec debitum ipsi restitutum sit. R. Tum est usurarius, quando creditor ultra sortem aliquid lucratur, solius mutui causa; secus, si interveniant justi tituli, v. g. lucri cessantis, vel damni emergentis, et fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quae jure census super eadem constituti exigi potest cum pacto redhibitionis. *Laym.* 1. 3. t. 4. c. 16. n. 17.

945. *Principium IV. Sponsio* est contractus, quo duo de veritate, aut rei alicujus eventu certantes sibi invicem aliquid spondent ab eo, qui veritatem fuerit assecutus. Ut licite fiat, requiruntur sequentes conditiones: 1. Ut sponsio fiat super re dubia; alias non est utrinque aequale periculum. 2. Ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. Illicita autem evadit 1. si sit de re turpi: 2. si adhibeatur fraus, v. g. si is, qui certus est, certitudinem dissimulet. Juxta *Platel.* hic n. 713. adhuc licite certat, si certitudinem profiteatur, et alter nihilominus velit certare. Vide *Laym.* 1. 3. t. 4. c. 21.

946. *Principium V. Locatio* est contractus, quo quis personam vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad certum tempus, infra decennium, utendam vel fruendam concedit, certo pretio, mercede, seu pensione constituta. Usui conceduntur v. g. domus, equus, servus etc., fruitioni vero v. g. vacca, fundus, pomarium etc. Ille, qui concedit rem, dicitur *locator*; qui suscipit, *conductor*. Hinc conductio est contractus, quo usus ille, vel fructus accipitur. Obligatio *locatoris* est 1. aperire vitium rei locatae: 2. solvere expensas ad rei locatae conservationem necessarias, v. g. servare sarta tecta, tributa et onera publica praestare, nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat: 3. conductorem non expellere ante elapsum tempus locationis. *Excipe* casus in Jure expressos, v. g. si integro biennio non solvat pensionem; si ob casum improvisum res, v. g. domus locata, usibus domini sit necessaria; item si necesse sit rem locatam reficere, et id nequeat fieri conductore inhabitante; denique si conductor in re conducta male versetur destruendo, abutendo, alendo ibi meretrices etc.

947. Obligationes conductoris sunt 1. ne re locata utatur, nisi ad usum concessum: 2. ne eam deserat ante elapsum locationis tempus: 3. ut rem locatoris servet integrum: 4. ut solvat statutam pensionem: 5. si magna incidat sterilitas, minuendum est de pensione pro rata sterilitatis; item si conductor aliunde, v. g. ex coeli injury, aliave vi extrinseca, seu casu fortuito sine culpa sua affectus sit magno incommmodo: nisi cum ubertate praecedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari, ut habetur c. propter. 3. de locato et cond. Excipit *Laym.* 1. 3. t. 4. c. 22. n. 4. culpam levissimam, non autem latam, nec levem.

948. *Principium VI. Emphyteusis* est contractus, quo alteri in perpetuum, vel saltem ad decennium conceditur rei immobilis dominium utile cum onere, ut quotannis certum canonem, sive pensionem solvat proprietario, sive domino directo. Habens dominium utile cum tali onere vocatur *emphyteuta*. Vide l. 1. et 2. Cod. de jur. emphyt. Speciales obligationes pendent ex varia consuetudine locorum et conventione contrahentium, quae scripto confici debet saltem de jure communi. *Less.* l. 2. c. 24. dub. 8. *Laym.* l. c. cap. 23.

949. *Feudum* est contractus, quo conceditur res immobilis quoad dominum utile sub onere obsequii personalis exhibendi domino directo. Is,

qui concedit dominium utile, dicitur *infeudator*, vel dominus feudi; qui accepit, dicitur *feudatarius*, *vassalus*, vel *beneficiarius*. Porro emphyteuta tantum semel solvit *laudem*, dum investitur. In feudo autem non tantum primus vassallus, sed quilibet successor, etiam haeres ipsius tenetur intra annum et diem petere renovationem investiturae, et praestare jumentum fidelitatis: item si moriatur dominus directus, debet vassallus ab ejus successore rursus petere investituram intra idem tempus. Vide *Less.* l. c.

950. *Libellus*, sive contractus libellaticus, aut datio ad libellum est, quo emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel emphyteusim accepit, simili contractu tradit tertio; ad hunc tamen requiritur domini directi consensus, si concedatur in decennium.

951. *Principium VII. Ultima voluntas* est dispositio de eo, quod quis vult fieri post mortem suam. Ejus species sunt *testamentum*, *codicillus*, *legatum*, *fideicommissum*, *donatio mortis causa*. *Testamentum* est justa voluntatis sententia de eo, quod quis post mortem suam vult fieri cum directa haeredis institutione. In quantum continet donationem ab haerede post mortem testatoris praestandam, vocatur *legatum*: is, cui fit donatio, dicitur *legatarius*. Si haeredi in testamento imponatur, ut haereditatem absolute, aut sub conditione (v. g. si ei non nascatur proles) tradat alteri, vocatur *fideicommissum*, idque vel *universale*, quando tradenda est tota haereditas; vel *particulare*, quando tamen pars haereditatis est restituenda. *Codicillus* est dispositio, qua testamentum corrigitur, vel declaratur, vel etiam sine testamento haeredi ab intestato legatum, fideicommissum, vel aliud quid committitur.

952. Q. I. Quotuplex sit testamentum. R. *primo*: Aliud est *solemne*, sive scriptum, aut clausum, quod habet omnes solemnitates sive conditiones a Jure Caesareo requisitas, scil. ut testator coram septem testibus masculis, puberibus, liberis, distinctis ab ipso haerede, non surdis, non mutis, voluntatem suam declaret, eamque in scripto vel sua, vel alterius manu exarato exprimat, cui omnes et singuli testes subscribunt, proprieque, vel communi omnes sigillo consignant. Si ipse testator se subscribere non valeat, octavus pro eo testis sive subscriptor adhiberi debet. Aliud *nuncupativum*, quod tantum requirit, ut septem testes simul adsint, qui audiant, et intelligent testatoris voluntatem scripto, vel articulata voce prolatam: solet tamen plerumque talis nuncupatio a Notario in scriptum redigi, idque ad majorem securitatem. *Laym.* 1. 3. t. 5. c. 1. Vide l. *haec consultissima*. Cod. de test. R. *secundo*: Subdividitur testamentum in *priuilegium*, quod non requirit omnes juris solemnitates, quale est *testamentum ad pias causas*, ad quod juxta c. *cum esses*. 10. de testam. sufficiunt duo, vel tres testes. Vide etiam c. *relatum*. 14. h. tit. Hinc *Laym.* 1. c. resolvit: *Primo*, si haeredi certo constet voluntatem testatoris fuisse, ut aliquid in piam causam expenderetur, etsi id in foro externo probare nequeat, in conscientia tamen hunc haeredem teneri voluntati testatoris satisfacere, eoquod tunc non opus sit probatione, ubi de veritate constat. *Secundo*, ibidem ait: Si parochus proferat schedam a parochiano ante obitum sibi traditam, quae contineat legata ad pias causas, piam testatoris voluntatem executioni mandandam esse, si manus testatoris agnoscatur, vel duobus testibus probari possit. *Tertio*, monet, ne parochi vel confessarii ejusmodi dispositiones ad causas pias excipiant, nisi advocatis duabus testibus (etiam foeminis, si alias testis haberit nequeat) ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum, et evitentur variae lites.

953. *Adverte I. Merito* damnata est ab *Alex. VII.* propositio 43. quod

annum legatum pro anima relictum, non duret plus quam per decem annos; quia haec sententia falso nititur fundamento, quod scilicet animae in purgatorio non detineantur ultra decennium, et contraria est praxi Ecclesiae, quae anniversaria celebrat per saecula. Praeterea retrahit fideles ab operibus satisfactionis, et missis offerendis pro defunctis. Denique si verba testatoris non restricta sint ad certum tempus, sumuntur rigorose pro tempore indefinito: ergo legatum solvendum est non tantum decennio.

954. *Adverte II.* Ad testamentum sive scriptum, sive nuncupativum militum, duo, rusticorum, quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant, fin. c. h. t. Pariter testamentum inter liberos valet, si illud totum pater manu propria scripserit, etsi nulla alia solemnitas adhibeatur. *Nov. 107.*

955. *Adverte III.* Testari non possunt 1. *Impuberis*: 2. *filius fam.* pubes, nisi de castrenibus vel quasi-castrenibus: de adventitiis vero possunt testari ad pias causas: 3. *religiōsi profissi*: 4. *usurarii publici*: 5. *damnati ad mortem*, etiam civilem. Vide *Less.* Haeres institui nequit 1. qui non potest testari ob delictum. Vide 1. 1. *Cod. de Haered.* instit. 2. Spurius sive natus ex coitu damnato, et punibili. Plura apud *JC. Haeredes necessarii* quoad partem legitimam sunt descendentes, scilicet filii et filiae, nepotes et neptes, his deficientibus ascendentibus, non collaterales: est autem legitima descendenter tertia pars bonorum, et si plures sint quam 4., dimidia ex aequo inter illos dividenda. *Nov. 18. c. 1.*

956. Q. An testamentum non solempne ad causas profanas adhuc valeat saltem pro foro interno. R. Cum utraque sententia sit vere probabilis, potest haeres sic institutus illud reputare validum pro foro interno, adire haereditatem, et tuta conscientia retinere, donec per sententiam judicis rescindatur; quo casu tamen tenebitur legata non tantum pia solvere, sed etiam profana. Vide de conscient. n. 104. Econtra haeres ab intestato potest judicare contra haeredem institutum testamentum esse nullum, sibi que usque ad sententiam judicis bona defuncti retinere, vel obtenta rescissione absque injustitia haereditatem occupare. Vide *Valent.*, *Vict.*, *Sanch.*, *Laym.*, *Tann.*, *Platel.* hic n. 717. contra *Medin.*, *Vasq.*, *Bonac.* et alios.

APPENDIX I.

Pro pleniore intelligentia ultimae voluntatis.

Q. 1. Quae natura testamenti solemnis.

Notandum, quod massa haereditaria seu *as*, vel *assis* in 12 portiones seu uncias dividatur, quarum aliquae immediate respiciunt totum, quod dividunt, e. g. *semis*, seu, *semissis*, quae est dimidium assis continens 6 unicas; *triens*, quae est tertia pars assis continens quatuor uncias; *quadrans*, qui est quarta pars assis tres uncias complectens; et *sextans* qui sextam partem assis efficit duas uncias comprehendens etc. Aliae autem respiciunt immediate partes totius, e. g. *quicunx*, *septunx*, *deunx* etc. 5. 7. 11 uncias indicantes. *Ordo est* 1. *Uncia*. 2. *Sextans*. 3. *Quadrans*. 4. *Triens*. 5. *Quicunx*. 6. *Semis*. 7. *Septunx*. 8. *Bes*, seu bis *triens*. 9. *Dodrans*. 10. *Dextans*. 11. *Deunx*. 12. *Assis*.

R. Definitur: *Ultima voluntas directam haeredis institutionem continuens juxta legis praescriptum*. Patet itaque, ad testamentum solempne duo requiri: 1. assignationem haeredis; 2. solemnitatem actus. Est autem haeres vel *universalis*, qui succedit in omnia bona defuncti, et hoc deficiente non fit testamentum; vel *suis*, qui et necessarius est, et in patria defuncti potestate tempore mortis, quo praeterito juxta *P. Pichler* testamentum est invalidum; vel *necessarius*, qui est ex descendantibus, aut

„ascendantibus, et titulo institutionis honorari sine ullo gravamine debet, ita ut hoc praeterito validum quidem sit testamentum, sed rescindibile „per querelam inofficiosi; vel *voluntarius*, aut *extraneus*, ubi haeres universalis debet institui saltem in quartam partem non tantum *haereditatis*, „quo nomine veniunt omnia post mortem relieta, sed *bonorum defunctorum*, „quae nimurum supersunt demptis debitibus, expensis, funeralibus, et legatis „privilegiatis etc. ut ipsi liceat ex legatis non privilegiatis *Falcidiam*, ex „fideicommissis *Trebellianam* deducere, donec quartam bonorum partem „obtineat: haeredes vero necessarii debent institui in legitimam juxta hodiernam regulam: *Quatuor aut infra dant natis jura trientem: Semissim* „verò dant natis jura, vel ultra.

„*Solemnitas* tria potissimum complectitur in testamento scripto. 1. Est „*scriptura*, hoc est, ut testator ipse propria manu scribat, et subscribat, „vel alias ejus jussu scribat, et octavus testis coram aliis testibus subscribat testatoris loco; nisi testamentum sit holographum, id est totum manu „testatoris nota conscriptum. 2. *Testes*, ut sint septem, rogati a testatore, „qui sua manu nomen suum subscrivant, ac sigillo obsignent, sintque de „se idonei, hoc est, masculi, puberes, non damnati propter crimen aliquod, „non furiosi, non ita propinquai aut interessati ratione testamenti, ut contra illos excipi queat. 3. *Continuatio actus*, ut totum negotium, excepta „scriptione testamenti, continuato moraliter tempore, et loco fuerit confectum. Quod si testator *unum ex liberis haereditate excludere* vult, requiruntur quatuor. 1. Ut exhaereditatio fiat justa causa, e. g. ob injectionem violentam manuum, insidias vitae etc. quales 14 refert *Nov. 115. c. 3...* 2. Ut causa in testamento exprimatur. 3. Ut ab haerede instituto probetur. 4. Ut haec omnia fiant nominatim.

„Q. 2. An testamentum solemnitate destitutum sit penitus nullum.

„R. Videtur probabilius testamentum in foro externo nullum, etiam pro foro interno invalidum esse, adeo ut haeres ab intestato secure retinere bona testatoris possit, nisi ipse privatim sciat testantis voluntatem contrariam, et hanc confiteatur. Ita *Biner*, *Schmalzgr.* cum 9. aliis. *Horum ratio* est 1. actus simpliciter irritatus est irritatus pro utroque foro, ut jam alibi etc., ita fit in impedimentis matrimonii, professione religiosa, contractibus pupillo perniciosis etc.: ergo cum etiam haeredi ab intestato favere natura et iura velint etc. 2. Secus leges non obtinerent finem, qui est adjudicare successorem legitimum, quia in foro potiori, hoc est conscientiae, retinere hic haereditatem non posset, imo nec judex huic iuste adjudicare per sententiam. 3. Oderunt leges divortium inter forum externum et internum: et lex *hac consultissima*. 2. de testam. ait: *Ex imperfecto testamento voluntatem tenere defuncti non volumus*. Et 1. *Si non* 9. ib. *nullo jure testamentum valet*. Billuart cum 7. aliis medium tenet, quod sit simul validum, et invalidum, quatenus haeres testamentarius potest adire haereditatem, haeres intestatus vero agere ad rescissionem testamenti.

„Dices 1. Tale testamentum, si defectus solum sit in *numero testium*, est ex voto validum: nam numerus septenarius testium est reprobatus, tanquam juri divino diffinis c. *cum esses*. 10. de testament. tanquam consuetudo a generali Ecclesiae consuetudine, et lege divina aliena: quia in ore duorum testium stat omne verbum, ut pauciores non sufficient ad plenam probationem, non requirantur plures. 2. Est saltem validum pro foro interno, quia iure naturae habet omnia requisita, et iure positivo leges odiosae non debent extendi ab uno foro, scilicet externo, ad utrumque. 3. Si testamentum est nullum simpliciter, haeres ab intestato non

„tenetur solvere *Legata* in eo contenta, potestque bona defuncti retinere, licet haeres ex ore defuncti audiverit, se alteri disponere sua bona.

„R. ad 1. N. A. numerus enim testium est tantum reprobatus, ut non necessarius, et pro foro Ecclesiastico universim, ac speciatim pro temporali territorio Papae: non item tanquam illicitus, aut pro temporali foro universim. Ita Canonistae communiter. Ad 2. N. quia est de jure naturali solum permissivo; neque fit extensio quoad jus positivum, si hoc loquitur illimitate et generaliter. Ad 3. Jus ipsum l. fin. c. de *fideicommissis*. facit discrimen inter voluntatem ultimam tantum *testificatam* a defuncto, et *confessam* ab haerede intestato, tum quia fortissima est probatio haeredis intestati contra seipsum, tum quia finis 7. testium est ne quid falsitatis incurrat testamentum per duos forte testes compositum: hoc autem periculum cessat, quando contra se in causa propria confitetur haeres intestatus. Deinde legata profana corruunt hic, non item pia, ut pote privilegiata.

„Q. Quid requirat testamentum ad pias causas.

„R. Requirit ea tantum ad valorem, quae jure naturae sunt necessaria. Nempe necessaria est 1. *Libertas plena* in disponente, ut potestas disponendi non sit ei a magistratu adempta, ut mens sit praesens, ut non turbet vi aut fraude, non precibus importunis *in morbo*, non precibus etiam de se moderatis *in proximo mortis periculo*, quo in statu juxta *Harprecht* et *Schnalzgr.* omnes preces censentur importunae, cum testator solum consentire videatur ad liberandum se a molestia. 2. *Ultimatio voluntatis* in dispositione, ut testator se non referat ad ulteriorem dispositionem, e. g. relinquam pauperi aliquid in meo testamento, memor ero hospitalis, instituam haeredem orphanotrophium, legabo 1000 flor. Ecclesiae ad B. V. etc.; licet enim voluntas non sit perfecta ratione adaequationis, eo quod e. g. defectu virium non potuerit testator absolvere testamentum etc., modo sit perfecta in ratione ultimationis. 3. Talis *manifestatio voluntatis* ultimae, ut sufficienter innotescat, sive haec notitia, e. g. ex nota defuncti manu, duobus testibus etc. sit constitutivum actus, sive tantum probatio. Est autem testamentum ad causas pias, quod pro haerede instituit aut *locum pium*, e. g. Ecclesiam etc. aut *personam piam*, e. g. pauperes, captivos etc., aut *motivum pium* adjungit ut causam inductivam, e. g. consanguineos, sed ex motivo honoris divini, misericordiae exercendae, salutis animae etc. Ita *Collet perfect. Tournelii, Pontas, Cabassutius, et communis hodie, etiam Legislatorum*, unde hoc privilegium est originaliter a jure Pontificio, proxime a consuetudine ad terras etiam Imperiales extenta. Addo reliqua testamenta privilegiata.

„Testamentum *inter liberos* nuncupativum requirit duos vel tres testes mares vel foeminas; scriptum vero nullos exigit testes, sed solum 1. ut praesentes sint liberi: 2. ut subscribatur simul a testatore et liberis, vel ut solus testator manu propria subscribat, exprimatque tempus conditi testamenti, nomina filiorum, et eorum portiones, et hoc non per cifras, sed per verba integra.

„Testamentum *rusticorum ruri* confectum exigit 1. testes quinque, sed sub conditione, si haberi commode septem non possint. 2. Si unus in loco litteratus inveniatur, debet hic pro testibus praesentibus nomina eorum subscribere; si nullus inveniatur, nulla requiritur subscriptio.

„Testamentum *militum* solum est privilegiatum, quando sunt in expeditione bellica, hoc est per se loquendo expediti ad pugnandum. Quare 1. si sunt in actuali pugna, nullam adhibere solemnitatem tenentur, sed sufficit, si gladio in arena, aut sanguine in clypeo scribant. 2. Si in castris

„seu in procinctu ad pugnandum, requiruntur duo testes. 3. Si in hypernis, requiruntur septem testes, et solemnitates juris.

„Testamentum *tempore pestis* conditionatum habet privilegium, si nempe plures testes haberi nequeant: 1. Sufficiunt quinque, imo etiam duo. 2. Testes non debent esse specialiter ad hunc actum rogati, aut simuli praesentes. 3. Probabile est, hoc testamentum, si testator finita peste vivat, adhuc per annum retinere favorem suum, sicut testamentum militis post expeditionem bellicam.

„Testamentum *Principi oblatum* cum precibus, ut id sua auctoritate sustineat, nullis indiget testibus, aut aliis solemnitatibus, utpote quas supplet persona Principis, licet Princeps testamentum hoc solum acceptet per consiliarium, et testator id illi offerat solum per procuratorem. Testamentum *ad acta* fit coram judice, etiam extraneo, quia est actus jurisdictionis voluntariae: nec per se exigit testes, modo judex factum hoc in acta referat, vel testamentum *apud acta* asservet; solent tamen frequenter adhibere duos testes, qui solum testentur de depositione ad acta, si actuarius forte esset incurius, non de ipsa ultima voluntate. Ceterum attendi maxime debent jura statutaria. Sic teste *Mascardo et Molina* in territoriali Papae sufficit Parochus cum duobus testibus, aut quatuor testes sine Parocho. 2. Venetiis et Viennae in Austria teste *Laymanno* sufficiunt duo testes. 3. Teste *Elbel* in aliquibus pagis sufficit praesentia Parochi, cooperatoris, et alterius viri e. g. aeditui, in aliis Parochus scribens testamentum coram duobus testibus a testatore dictatum. 4. Illud magnopere *in praxi* notandum, ut Parochus, assistens moribundo, semper ad voluntatem ultimam aegri excipiendam adhibeat duos, vel unum saltem testem alium; cum uni soli, etiam jurato asserenti, non facile adhibenda sit fides.

„Q. 4. Quae natura codicilli etc.

„R. *Codicillus*, qui olim erat solummodo epistola, nunc parvus quasi codex definitur, ultima voluntas minus solemnis carens directa haeredis institutione. Quare convenit cum testamento in duobus. 1. Quod sit ultima dispositio. 2. Quod possit esse tam scriptus, quam nuncupativus. Disconvenit in tribus. 1. Quod non directe instituat haeredem, sed vel testamento jam facto adjiciatur ad mutandum aliquid in illo, etiam circa haeredem, si tamen in testamento aliqua relatio ad codicillum facta est; vel se solo factus vim habet haeredi ab intestato designandi substitutionem, aut fideicomissa, aut legata. 2. Quod habeat pauciores solemnitates, e. g. solum 5. testes, prout habent substitutio, fideicommissum, legatum profanum, et donatio mortis causa, si haec extra testamentum constituantur; in testamento enim sequuntur solemnitates testatorum. 3. Quod plures codicilli fieri possint, modo non sibi oppositi, non item plura testamenta.

„*Substitutio* est designatio secundi haeredis in defectum prioris. Si testator ipse immediate substituto confert haereditatem, e. g. instituo haeredem Titum, et si Titius haeres non erit, Cagus haeres esto; instituam Terentiam filiam in legitima, et si haec ob vitam meretriciam exhaereditari mereatur, Maevia succedat etc. dicitur substitutio *directa*, et habet duplex commodum, quod in defectum prioris posterior proprietate fiat haeres, sive detur trimestre ad deliberandum, an adire haereditatem velit, et possit sibi detrahere quartam partem. Si vero testator vult, ut haeres immediatus seu fiduciarius cedat postea alteri vel totam haereditatem vel partem, dicitur substitutio *indirecta*, seu *fideicommissaria*, e. g. si moriens in testamento, vel codicillo, vel per verba, epistolam, libellum

„verbis simplicibus, post sublatam nempe [precatoriam formulam dicat:
„Rogo, vel praeceps haeredi scripto vel intestato, ut haereditatem totam,
„aut partem ex ea tradat Sempronio post adeptam pubertatem, aut abso-
„luta ejus studia. Quare

„Fideicommissum particulare est substitutio indirecta particularis,
„qua fidei haeredis committitur, ut aliquid ex bonis defuncti consignet
„alteri, sive extraneo, et est fideicommissum commune, sive inter familiam
„ad hujus conservationem, et dicitur familiare. Caeterum *hodie* fideicom-
„missum dicitur, quod ita alteri relinquitur, ut non possit pro libitu de illo
„disponere, regulanturque fideicomissa singularia in effectu juxta legata.

„*Legatum* est donatio quaedam a defuncto reicta ab haerede praec-
„stanta. Differt ergo legatum a donatione mortis causa 1. quod illud de-
„pendeat ita a testamento, vel aditione haereditatis, ut hoc corruente etiam
„legatum non privilegiatum corruat: 2. quod legatum perficiatur per mor-
„tem et post mortem, donatio autem mortis causa sit independens, et per
„mortem jam plene perfecta sit. De donatione *inter vivos et mortis causa*
„vide n. 905. usque ad 908. inclusive.

„Q. 5. Quid de donatione Novitii.

„R. Sicut non valet donatio notabilis *inter vivos*, quam facit Novitus
„in Novitiatu ante duos ultimos menses, ut professio sit quam liberrima,
„et egressus ad saeculum non reddatur difficilis (ut decernit *Trid. sess. 25.*
„c. 16. de Regul.), ita nec valet ejusmodi donatio, quam facit Candidatus
„susceptus ante Novitiatum, ut docet *Lessius* cum 6. aliis (opusc. de statu
„vitae relig.) et idem finis, ac verba legis citatae. Accedit declaratio Car-
„dinalium, quam refert *Laymann* I. 3. tr. 5. c. 7. Alter loquendum de do-
„natione notabili mortis causa, aut modica *inter vivos*. In *praxi* adeundus
„in tali casu a Novitio egrediente foret Episcopus tamquam judex com-
„petens, et petenda restitutio in integrum ob contractum factum in frau-
„dem Tridentini, nisi donatarius sponte redderet. De Novitiis Societatis
„Jesu donantibus vide *Wex Epitome canonica* p. 1. c. 5. n. 86. Ascan.
„Tamburinum Congreg. Vallis Umb. et Karchne de Jure etc.

APPENDIX II.

De successione ab intestato.

„*Nota.* Haec definitur *Acquisitio haereditatis extra casum ultimae
„voluntatis testamento transmissae*. Dicitur *testamento transmissae*: quia
„codicillus sine testamento relinquit successionem haeredi ab intestato,
„ut solum habeat vim substitutionis fidei commissariae indirectae. Potest
„autem successio haec esse vel *civilis*, vel *praetoria*, vel *feudalis*, vel *sta-*
„*tutaria*, vel *pactitia*, si nempe ordinetur a lege vel pactis familiarium,
„conjugum etc. quamvis haec pacta passim improbentur, quod dent occa-
„sionem captandae mortis, exceptis his quatuor: *parificatione seu unione*
„*prolium* ex diversis matrimonii, ut pari modo succedant: *confraternitate*,
„ut una familia extincta succedat altera, ut habet domus Brandenburgica,
„Hassica etc.: *ganerbinatu*, ut succedat altera familia eum in finem, ut ex-
„pilationes et hostiles incursiones avertantur: et inter sponsos *pactis do-*
„*talibus*. Nos pauca, quantum Curato utile est, persequimur.

„Q. 1. Quae natura hujus successionis.

„R. Tria consideranda: ordo succendentium, qualitas liberorum, modus
„successionis. *Ordo* est. 1. Succedunt descendentes: 2. ascendentes: 3. col-
„laterales: 4. conjuges: 5. collegium, et fiscus sive ecclesiasticus, sive lai-
„calis; ubi tamen quarta pars cedit Episcopo tunc, quando mortui bona

„relinquuntur loco sacro vel religioso non exempto, et pro consuetudine
„loci Parochio aliqua ex bonis funeralibus tunc, quando extra parochiam
„defunctus sepelitur. 2. Qualitas liberorum est legitimitas, duplicitas vin-
„sculi, propinquitas sanguinis: hodiernis moribus pro naturalibus nothis
„habentur illi, qui ex soluto et soluta per fornicationem nati sunt; pro
„spuriis illi, qui prodire ex tali prostibulo, quod ita cum pluribus viris
„consuetudinem habuit, ut nequeat sciri, quis naturaliter pater existat: ex
„damnata conjugione orti dicuntur nefarii ex linea recta, incestuosi ex
„collaterali, adulterini ex ligata, et sacrilegi ex sacra persona. *Præterea*
„fratres aut sorores germanae censentur, quae ex eodem patre, et ex ea-
„dem matre nascuntur; quae vero ex eadem dumtaxat matre, uterinae;
„quae ex eodem solum patre, consanguineae. *Denique* computatio graduum
„propinquitatis fit pro numero personarum, ut duo fratres sint in 2, duo
„fratres in 4. gradu. *Modus succendi* fit vel *in capita*, quando tot fiunt
„portiones aequales, quot sunt personae; vel *in stirpes*, quando portionum
„aequalium numerus fit pro numero stirpium, ex quibus descendunt suc-
„cedentes, adeoque jure non suo, sed representationis succedunt; vel *in*
„*lineas*, quando aliqui ex linea materna, alii ex paterna in duas aequales
„partes succedunt, licet in una linea adsint plures aut remotores, quam
„in altera.

„Q. 2. Quae regulae pro descendantibus.

„R. 1. *Legitime nati*, etiam emancipati, etiam posthami, etiam Reli-
„giosi sive mares sive foeminae succeedunt parentibus et avis suis jure
„aequitatis naturalis cum exclusione reliquarum classium, et quidem om-
„nes primi gradus in capita, ulterioris autem in stirpes; quia hoc et na-
„turae et parentum commune votum est, ac debitum quoddam, ut descen-
„dentes alantur ex bonis eorum, a quibus trahunt originem. *LL. potissimae*,
„sunt, *Novell. 118.* et aliae passim, e. g. Titius moriens reliquit Cajum filium
„superstitem, ex Sempronio secundogenito praemortuo duos nepotes, ex
„Maevio tertio genito tres pronepotes; haereditas non in 6. sed in 3. partes
„aequales dividitur, quarum prima Cajo jure suo, secunda filii Sempronii,
„tertia nepotibus Maevii jure representationis obvenit, cum liberi et ne-
„potes parentem et avum velut imagines repraesentent. 2. Si tamen ex-
„istant liberi *ex diversis matrimonii*, communis parenti succedunt com-
„muniter, proprio parenti separatim, et quod ex priori matrimonio ad
„communem parentem pervenit, acquirunt liberi primi matrimonii soli,
„e. g. prima uxor Cajo in dotem attulit duo millia, moriens ambo millia
„assignat duobus liberis ex hoc matrimonio susceptis: Cajus postea dicit
„Bertam, quae in dotem ei agrum et aedium afferit, sed rursus moriens
„Cajo agrum relinquit, duobus liberis ex 2. matrimonio aedem; liberi im-
„mediate acquirent bona suarum matrum separatim, in agrum vero patris
„succedent communiter. 3. Quae omnia communia sunt *legitimatis* per sub-
„sequens matrimonium, aut per rescriptum Principis determinate hunc
„effectum intendentis; *mere legitimi* tamen, seu adoptivi succedunt soli
„patri. *De illegitimis* est haec dispositio: nati ex damnato coitu nulli suc-
„cedunt; debentur tamen illis ex jure Canonico, et aequitate naturali ali-
„menta: spuriis succedunt soli matri, et linea materna; nisi mater esset
„illustris, et haberet prolem aliam legitimam; quo casu spurio solum de-
„beret alimenta. *L. 5. c. de S. C. orphitano.* Naturales nothi (ut contra-
„distinti a naturalibus legitimis simul) succedunt matri et maternis ascen-
„dantibus, ac patri; sed huic solum in sextante una cum matre dividendo,
„cum reliquae 10 unciae propinquis defuncti adveniant; paternis vero
„ascendantibus succedunt nunquam. *Nov. 89. c. 12.*